

КОЧИН Володимир Володимирович,

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
науковий консультант судді, Конституційний Суд України;
провідний науковий співробітник відділу проблем приватного права,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України*

**ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІД ЄВРО–2012
ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Українській традиції відомий феномен «толока». Її організовували в селі для виконання невідкладних робіт, які потребували значної кількості людей, а також для проведення громадських робіт. У літературі існує обґрунтована думка, що цей іменник співвідноситься з дієсловом «товкти» у значеннях: «топтати траву», «місити глину» і має ряд семантичних навантажень, зокрема «пасовище для худоби», «будівництво з глини», «взаємодопомога при будівництві каркасних споруд», «поле під сохою», «відробіткова рента», «добровільне виконання робіт селянами для великих землевласників за частування» та «взаємодопомога» загалом [6, с. 346].

Вважаємо, що відновлення традиції добровільної спільної праці було дещо спотворене практикою так званих «радянських суботників» — добровільно-примусових масових громадських робіт з благоустрою прибудинкових територій. З відновленням незалежності потреби окремого правового регулювання волонтерської діяльності не було, оскільки ці відносини вносилися законами України «Про об'єднання громадян», «Про соціальні послуги» та ЦК України (щодо договору про спільну діяльність).

22 жовтня 2009 р. внесено законопроект № 5266 «Про волонтерство» (перша назва «Про волонтерський рух»). Його метою було визначити організаційно-правові основи волонтерської діяльності та розвитку волонтерського руху в Україні, основні напрями волонтерської діяльності, форми її державної підтримки, особливості правового статусу волонтерів, джерела фінансування волонтерських організацій.

Згідно з пояснювальною запискою до законопроекту № 5266, потреба регулювання виникла у зв'язку з проведенням заходів, у тому числі загальнодержавного значення, «успішна реалізація яких значною мірою залежить від залучення необхідної кількості та належної підготовки волонтерів. Зокрема, це стосується проведення на високому рівні фінальної частини Чемпіонату Європи з футболу 2012 року».

Перша редакція Закону України «Про волонтерську діяльність» характеризувалася значною адміністративною регламентацією. Так, унормовано надання юридичній особі статусу волонтерської організації центральним органом виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності на підставі письмової заяви від імені цієї юридичної особи (ч. 1 ст. 6), що на переконання вчених-адміністративістів було цілком виправданим, «оскільки безконтрольне провадження волонтерської діяльності, нав'язування допомоги людям може лише зашкодити як окремим особам, так і авторитету певної волонтерської організації» [5, с. 33]. Однак, відсутність достатньої регламентації адміністрування волонтерської діяльності призводить до неналежної взаємодії волонтерства з органами публічного управління.

Закон України від 05.03.2015 р. № 246–VIII вніс суттєві зміни, зокрема, щодо нового напрямку — надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам та органам державної влади під час особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, АТО.

За змінами, які набрали чинності з 01.05.2015 р., волонтери надають волонтерську допомогу *на базі організації чи установи*, що залучає до своєї діяльності волонтерів, на підставі договору про провадження волонтерської діяльності, укладеного з такою організацією чи установою, або без такого договору (ч. 2 ст. 7).

Нині за ст. 1 *волонтерська діяльність* — добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги; а *волонтерська допомога* — роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами; волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності та ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості (частини перша — друга).

Законом встановлені напрями волонтерської діяльності, які протягом існування цієї норми піддавалися змін, серед яких слід виділити наступні закони України:

— № 246–VIII від 05.03.2015 — надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; та надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної

влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції;

— № 1492–VIII від 07.09.2016 — сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи;

— № 2462–VIII від 19.06.2018 — здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

— № 2494–IX від 29.07.2022 — надання медичної допомоги, реабілітаційної допомоги у період дії воєнного стану в Україні та у встановлений законом строк після його припинення чи скасування (наступним законом цей напрям вилучено, а діяльність унормована як тимчасова протягом дії воєнного стану та шести місяців після його припинення чи скасування шляхом залучення допомоги волонтерів до виключно для надання безоплатної медичної допомоги, безоплатної реабілітаційної допомоги);

— № 2519–IX від 15.08.2022 — редагування окремих напрямів, а також доповнення новими, зокрема надання волонтерської допомоги для подолання наслідків бойових дій, терористичного акту, збройного конфлікту, тимчасової окупації; надання волонтерської допомоги для подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України, а також для післявоєнного відновлення і розвитку України; надання волонтерської допомоги особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, збройною агресією Російської Федерації проти України та/або іншої країни проти України; сприяння центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, об'єднанням громадян, а також фізичним особам, які здійснюють соціальний патронаж, у проведенні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, а також звільнені від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;

— № 2834–IX від 13.12.2022 — утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Головною проблемою законодавчого регулювання є відсутність поняття *волонтерська організація*. З одного боку таке вказівка є непотрібною у зв'язку із достатнім правовим регулюванням, а з іншого — створює певну неузгодженість у зв'язку з існуванням окремого

нормативно-правового акту. Як приклад слід навести можливість розуміння громадського об'єднання у широкому (науковому) та вузькому (нормативно-правовому) значеннях. У першому випадку йдеться про всі, які підвиди юридичних осіб, що охоплюються цією організаційно-правовою формою (громадське об'єднання, політична партія, благодійна організація, релігійна організація) [3, с. 240; 2, с. 3]; у другому — правовому регулювання, що поділяється на загальне та спеціальне. Так, у законодавчому закріпленні в Україні прослідковується відмова від цього підходу із прийняттям Закону України «Про громадські об'єднання», внаслідок чого Ю. І. Парута пропонує розширити сферу дії цього Закону щодо юридичних осіб [4, с. 3–4].

Звертаємо увагу, що за Міжнародною класифікацією неприбуткових організацій (ICNPO — REVISION 1, 1996) *волонтерство (залучення осіб на добровільних засадах)* є лише однією з ознак, а не окремим видом неприбуткових організацій. Тому систематизація законодавства у цій сфері є нагальною проблемою.

Іншим аспектом є відносини членства в *організаціях та установах, що залучають до своєї діяльності волонтерів*. Так, вибір тієї чи іншої форми існування відносин спричинений також формуванням внутрішньою структурою самої організації. Так, *Richard Steinberg* пов'язує таку структуру з такими факторами як: 1) вибір шляхів фінансування (продаж та рекламування чи пожертви та збір коштів) внаслідок чого визначається приватна або публічна мета діяльності; 2) вибір між фандрайзингом чи контактною основою, що важко оцінити через недосконалість теорії «контрактного краху» (*contract failure theory*); 3) обрання сплат та зборів, зокрема щодо членства подібно до франшизних відносин або «мережі переваг» (*net benefit*); 4) доступ до капіталу як форми грантових установ; 5) особливості трудової участі членів, а також можливості реалізації особистих немайнових інтересів; 6) реалізація майнових прав засновників щодо створення установи або внаслідок використання форм фандрайзингу; 7) поєднання як особистих немайнових прав щодо асоціації, а також майнових щодо установи [1].

Законом встановлюються фактично виключно договірні форми залучення волонтерів. Відносини в межах волонтерської організації слід поділити на корпоративні (щодо діяльності самої організації) та трудові (зважаючи на особливості організаційних відносин), а також договірні відносини щодо провадження волонтерської діяльності. Закон потребує змін щодо врегулювання статусу волонтерської організації, в тому числі як сторони договору про надання волонтерської допомоги. Договірні відносини у волонтерській діяльності можуть розглядатися виключно як

форма фіксації змісту відповідних відносин, зважаючи на напрями волонтерської діяльності, а не як особлива договірна конструкція.

Звертаючись до майбутнього удосконалення, у літературі описані моделі «третього сектору» у залежності від їх участі у публічній сфері соціального благополуччя та вагою участі сектору в економіці держави:

а) статична (низький рівень участі у публічній сфері — мала участь в економіці) — держава декларує право на асоціацію, однак правове регулювання не надає можливості застосовувати інструменти громадянського суспільства (недемократичні держави);

б) ліберальна (низький рівень участі у публічній сфері — значна участь в економіці) — недостатньо деталізоване правове регулювання, яке компенсується ініціативами громадянського суспільства (Велика Британія);

в) соціально-демократична (високий рівень участі у публічній сфері — мала участь в економіці) — держава сприяє залученню громадянського суспільства до публічної сфери, внаслідок чого створюються умови для низької ініціативи для участі в економіці (Швеція);

г) корпоративна (високий рівень участі у публічній сфері — значна участь в економіці) — держава взаємодіє з громадянським суспільством та створює умови для його інституалізації (Франція, ФРН) [7].

Таким чином, правове регулювання має зосередитися на певній моделі, наприклад корпоративній, зважаючи на історичний зв'язок ЦК України з BGB. Публічне регулювання волонтерської діяльності має набути визначених напрямів у реалізації єдиної державної політики у цій сфері, що до певної міри унормовано у ст. 3 Закону. Так, існує потреба у державній цільовій програмі у сфері волонтерської діяльності, а також конкретизації напрямку «сприяння волонтерської діяльності». Встановлені у Законі напрями волонтерської діяльності мають бути не дозвільним переліком, а пріоритетними сферами волонтерства, що претендує на реальну публічну підтримку.

Список використаних джерел

1. Steinberg R. Nonprofit Organizations and the Market. In *The Economics of Nonprofit Enterprises*. Edward Elgar Publishing Limited, 2004. Pp. 19–39.
2. Вашук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2004. 17 с.
3. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. 328 с.

4. Парута Ю. І. Громадські об'єднання як учасники цивільних правовідносин. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 20 с.
5. Волонтерські організації в Україні: адміністративно-правовий статус та організація діяльності / Петков С. В., Мельник О. М., Соболев Є. Ю., та ін. Київ : АртЕк, 2018. 162 с.
6. Тарнавський Р. Семантика терміна «толока» в заняттях і звичаєвості українців. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2011. № 46. С. 346–371.
7. Anheier, H. K., Ben-Ner, A. (eds.) *The Study of the Nonprofit Enterprise. Theories and Approaches*. New York : Kluwer Academic / Plerum Publishers, 2003. 331 с.

КУЛІШ Наталія Стефанівна,

кандидатка філософських наук, членкиня Української асоціації релігієзнавців, запрошена учена, Університет Манітоби (Канада); доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ВОЛОНТЕРСЬКА ТА СУСПІЛЬНО-КОРИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Збройна агресія росії стала своєрідним каталізатором пробудження української нації. Важкі випробування спонукали український народ до консолідації, водночас, вони стали індикатором кардинальних змін у структурі суспільства та її функціональних можливостей.

Нині розширює функціонал своїх можливостей релігійна складова суспільства. Більшість релігійних конфесій в Україні на різних рівнях, включені у процеси всеукраїнського опору окупантам. В сьогоденні обличчя конфесій визначається не лише їх духовними практиками, але й волонтерською та суспільно-корисною діяльністю.

Майже два роки військового стану уможливили вироблення нових, досить часто не властивих релігійним інституціям, але таких дієвих механізмів взаємодії релігійного чинника та суспільства. Православні, греко-католики, римо-католики, протестанти, іудеї, мусульмани, буддисти, новітні течії в Україні є ініціаторами, або ж долучаються до різноманітних волонтерських, суспільних ініціатив у тилу, на лінії фронту, в зоні бойових дій.

**Національна академія правових наук України
Науково-дослідний інститут приватного права і
підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака**

**Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова**

*У рамках відзначення 30-річчя
Національної академії правових наук України*

**СОЦІАЛЬНЕ СПРЯМУВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ
ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ ТА
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ:
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ**

*Матеріали науково-практичного круглого столу
(Київ – Хмельницький, 30 листопада 2023 року)*

Київ
2023

УДК [346+347+33](477)
ББК 67.304+65.9(4Укр)
С 70

С 70 **Соціальне спрямування економічної діяльності в умовах викликів воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні: правові та організаційні проблеми** : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 30 листопада 2023 р.). Київ : Електрон. текст. дані. НДІ приватного права ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023. 1 електрон. опт. диск (CD-R).

ISBN 978-617-8084-25-7

До збірки включено наукові доповіді, які оприлюднені на науково-практичному круглому столі «Соціальне спрямування економічної діяльності в умовах викликів воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні: правові та організаційні проблеми», який проведено 30 листопада 2023 р., у рамках виконання наукової теми «Правове забезпечення соціального спрямування економіки України та бізнесу в сучасних умовах цифровізації, глобалізації, появи нових загроз суспільному благополуччю» (№ 0122U000064) щодо векторів взаємодії публічного та приватного секторів задля подолання загроз суспільному благополуччю, перспектив правового регулювання відносин у сфері соціального підприємництва та соціальної економіки, шляхів підвищення ефективності надання суспільно значущих послуг у сфері охорони здоров'я, правових та організаційних засад волонтерської діяльності.

УДК [346+347+33](477)
ББК 67.304+65.9(4Укр)

ISBN 978-617-8084-25-7

© Автори, 2023
© Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023

ЗМІСТ

Розділ 1. Правові вектори взаємодії публічного та приватного секторів задля подолання загроз суспільному благополуччю.....	7
ГАЙДУЛІН О. О. Війна та право: публічний та приватний виміри та пріоритети (філософсько-правовий аналіз).....	8
ДЕРЕВ'ЯНКО Б. В. Про взаємодію суб'єктів господарювання і держави з метою досягнення публічних інтересів в умовах війни	14
ПОЛЮХОВИЧ В. І. Основні напрями економіко-організаційної діяльності по формуванню умов для повоєнної відбудови та відновлення України	18
ВІННИК О. М. Правові проблеми публічно-приватного інвестування в ракурсі повоєнної відбудови	22
ГАВРИЛЮК О. О. Результативна державна політика як основа для державно-приватного партнерства в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні	27
МІЩЕНКО В. С. Правове забезпечення повоєнного відновлення та розвитку України на принципах соціальної справедливості	30
БОРТНИК О. Ю. Вплив природно-соціальної небезпеки та соціально-політичного конфлікту на динаміку звернень суб'єктів підприємницької діяльності за судовим захистом	34
ЖИЛЬЦОВ Г. Є. Правові вектори взаємодії публічного та приватного секторів задля подолання загроз екологічній безпеці України.....	41
БОНДАРЕНКО-ЗЕЛІНСЬКА Н. Л. Медіація як спосіб врегулювання конфліктів за участю соціально-вразливих груп населення в умовах війни.....	44
БІЛОУСОВ Ю. В. Ефективність виконання судових рішень як запорука довіри бізнесу.....	48
ЗЕЛІСКО А. В. Трансформація правового регулювання корпоративних відносин під впливом соціально-економічних викликів сучасності	52

ЗОЗУЛЯК О. І. Членські правовідносин у невідприємницьких товариствах	56
СТУДЕНЕЦЬ І. С. Законодавчі ініціативи щодо вдосконалення концесії для післявоєнної відбудови України	60
ТУБАНЬ О. В. Використання криптовалют для відновлення економіки в умовах конфлікту	65
ПРОКОПЕНКО Д. В. Основні напрями діяльності банків державного сектору на період дії воєнного стану та післявоєнного стану та післявоєнного відновлення економіки	67
МІСІНКЕВИЧ А. Л. Реформування чи знищення фермерського господарства в Україні відповідно до законопроекту № 6013: правові реалії.....	69
ЯНКОВСЬКИЙ В. А. Користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення на правах оренди в умовах воєнного стану.....	73
ЄРЕМЧУК А. О. Вдосконалення законодавства в сфері публічних закупівель	77
ІВАНЧЕНКО Е. П. Інституційні зміни діяльності митних брокерів в умовах правового режиму воєнного стану: особливості та перспективи правового регулювання	80
Розділ 2. Перспективи правового регулювання відносин у сфері соціального підприємництва та соціальної економіки	92
КОРОЛЬ В. І., ЗАЙЧУК О. В. Законодавчі прогалини і новели у сферах соціального підприємництва та оподаткування благоїдійної діяльності	93
КРАВЕЦЬ І. М. Напрями розвитку соціальної економіки з урахуванням сучасних викликів.....	97
ГУЗЕНКО О. П. Соціальне підприємництво як вектор розвитку та напрямок удосконалення правового забезпечення в Україні	100
КАДАЛА В. В. Окремі сегменти правового регулювання соціального підприємництва в Україні	103
ЧУДИК-БІЛОУСОВА Н. І. Соціальне підприємництво як складник системи соціального забезпечення.....	108

ПРИМАК В. Д. Охоронні цивільні правовідносини у сфері соціальної економіки в умовах воєнного стану	115
ФЕДОРЧЕНКО Н. В. Освітні послуги в Україні у воєнний та повоєнний періоди: проблеми та інновації.....	121
КВАСНИЦЬКА О. О. Соціальне підприємництво та соціально відповідальне підприємництво в контексті відбудови/забезпечення житлом	127
БЛЯХАРСЬКИЙ Я. С. Особливості відведення земельних ділянок під будівництво житла для внутрішньо переміщених осіб	131
АВРАМОВА О. Є. Соціальна відповідальність у житловому праві.....	135
ШВЕЦЬ К. В. Право внутрішньо переміщених осіб на отримання тимчасового житла	139
ОЛЩУК П. О. Щодо правового регулювання відносин суб'єктів господарювання у сфері автотранспорту.....	142
БЛІНДА Л. В., КОРОЛЬ А. О. Вплив правового регулювання на функціонування соціального підприємництва столиці.....	146
БУРИЛО Ю. П. Гармонізація законодавства України у сфері санітарних та фітосанітарних заходів із законодавством ЄС як один із векторів забезпечення соціальної спрямованості економіки.....	152
ТАРАНЕНКО Л. С. Договірна робота в сфері соціального забезпечення в умовах воєнного стану	155
Розділ 3. Правові шляхи підвищення ефективності надання суспільно значущих послуг у сфері охорони здоров'я	158
МИРОНОВА Г. А. Перспективні правові моделі організації надання суспільно значущих медичних послуг в період воєнного стану та повоєнного відновлення в Україні	159
СЕНЮТА І. Я. Лакуни та контрверзії законодавства у сфері паліативної допомоги	167
ХАРИТОНОВА О. І., ХАРИТОНОВ Є. О. Удосконалення правового регулювання надання медичних послуг особам, постраждалим внаслідок війни.....	172

МАЙДАНИК Р. А. Право на посмертну репродукцію в умовах воєнного стану: законодавчі ініціативи і судова практика ...	178
АНІКІНА Г. В. До питання про право учасників війни на постравматичне батьківство (материнство).....	186
КРУШЕЛЬНИЦЬКА Г. Л. Державне забезпечення доступу учасників бойових дій до біомедичних технологій	188
ІЛЮШИК О. М. Послуги в сфері охорони здоров'я в умовах війни.....	193
ТЕРЕМЕЦЬКИЙ В. І. Медичне страхування як складова соціального захисту населення (правовий аспект).....	197
КРУШИНСЬКА А. В. Медичне страхування як складова якісної системи охорони здоров'я	202
ЧЕХОВСЬКА І. В. Правове забезпечення надання екстренної медичної допомоги в Україні.....	207
РОССИЛЬНА О. В. Нормативно-правове забезпечення превентивної медицини.....	220
ДЕМЧЕНКО І. С. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб на охорону здоров'я	225
Розділ 4. Правові та організаційні засади волонтерської діяльності	229
ЗОЗУЛЯ Є. В. Актуальні питання правового регулювання волонтерської діяльності в Україні в умовах протидії збройній агресії Російської Федерації	230
КОЧИН В. В. Тенденції регулювання волонтерської діяльності: від ЄВРО–2012 до національної ідентичності.....	234
КУЛІШ Н. С. Волонтерська та суспільно-корисна діяльність релігійних організацій в Україні під час військового стану	239